

www.turkishstudies.net/turkishstudies

Turkish Studies

eISSN: 1308-2140

Research Article / Araştırma Makalesi

INTERNATIONAL
BALKAN
UNIVERSITY
Sponsored by IBU

Ortaokul Öğrencilerinin İnsan Haklarına Yönelik Tutumları*

Attitudes of Secondary School Students Towards Human Rights

Tuğba Yaman** - Recep Ercan***

Abstract: Recently human rights education has begun to be handled intensively in the curriculum of social studies. Human rights education is very important in raising democratic standards and in training conscious citizens. However, whether attitudes of our students against human rights are positive enough or not is a discussion topic. In this context, the aim of this study is to examine the attitudes of secondary school students towards human rights in terms of various variables. The study group is composed of 690 students attending four different secondary in the county town of Sivas city. In this study which examines the attitudes of secondary school students towards human rights in terms of various variables, the data was collected by administrating 21-article HR (Human Rights) attitude scale and personal information form, which were developed by Ercan et al. (2015). After data collection tools were administrated, obtained data were processed by using SPSS Statistic 18 package programme in computer environment. In this context, frequency and percentage values of the data were calculated, t-test for independent groups, one-way analysis of variance and Tukey's HSD test was done. Attitudes of students towards human rights were evaluated in terms of different variables through the analysis carried out. As a result it was seen that whereas attitudes of secondary school students towards human rights varied according to their gender, reading habits, daily internet usage frequency, their favourite lesson and to the gender of social studies teacher variables, their attitudes did show significant difference according to whether they have monthly family income variables, are not very different.

Structured Abstract: Human rights add value to human beings and protect them as a necessity of human dignity. These are indispensable rights that all people have regardless of language, religion, color, race, and gender (Uygun, 1996: 6). These rights have emerged as a result of great struggles from past to present and have gained a universal character with international documents (Tanırlı, 2007: 1).

* Bu çalışma, Doç. Dr. Recep Ercan danışmanlığında Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsünde yürütülen "Ortaokul Öğrencilerinin İnsan Haklarına Yönelik Tutumlarının Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi" başlıklı yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

** Doktora Öğrencisi, Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü
PhD Student, Marmara University, Institute of Education Sciences, Department of Turkish and Social Sciences Education

ORCID 0000-0002-3283-8989

tugbayaman60@gmail.com

*** Doç. Dr., Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü

Assoc. Prof. Dr., Sivas Cumhuriyet University, Faculty of Education, Department of Turkish and Social Sciences Education

ORCID 0000-0002-6961-9595

ercan@gmail.com

Cite as/ Atf: Yaman, T. & Ercan, R. (2020). Ortaokul öğrencilerinin insan haklarına yönelik tutumları. *Turkish Studies*, 15(7), 3151-3166. <https://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.45393>

Received/Geliş: 18 July/Temmuz 2020

Accepted/Kabul: 20 October/Ekim 2020

Copyright © MDE, Turkey

Checked by plagiarism software

Published/Yayın: 25 October/Ekim 2020

CC BY-NC 4.0

People can use them effectively as long as they know and recognize these rights. This is only possible with human rights education (Karaman-Kepenekçi, 2003: 283; Üste, 2007: 296). Human rights education is a process that aims to raise awareness about human rights of individuals. Schools conduct this process in the best way. Human rights education provided at schools aims to help students internalize and adopt human rights and develop a positive attitude towards them, because students can transfer knowledge gained to real life as behavior if they have positive attitudes (Kuzgun, 1981). Therefore, one of the criteria for effective human rights education is to enable students to develop a positive attitude towards it. In this way, students can transform their knowledge of human rights into behavior thanks to their positive attitudes (Karaman-Kepenekçi, 1999: 214). In this context, it is important to know students' attitudes towards human rights.

The purpose of this study is to reveal the attitudes of secondary school students towards human rights and to examine the characteristics of these attitudes in terms of various variables. Among the variables used in the research are gender, frequency of reading books, family income levels, daily internet access time, students' favorite subjects, and the gender of their social studies teacher. By collecting data on these variables, the current study aims to find out whether there are significant differences between the variables that determine students' attitudes towards human rights.

This study was carried out with a descriptive survey pattern, one of the quantitative research methods. The study population of the research consists of students studying in the 6th, 7th and 8th grades of the official secondary school institutions in Sivas Central district. The study sample is composed of 690 students studying in the 6th, 7th and 8th grades of Başöğretmen Atatürk Secondary School, Ziya Gökalp Secondary School, Kadi Burhaneddin Secondary School and Mevlana Secondary School in Sivas province in 2014-2015 academic year. Of the 690 students, 343 are female and 347 are male. Research sample was selected from secondary school students through random sampling used in quantitative research methods.

Human Rights Attitude Scale (HRAS) developed by Ercan et al. (2015) was used as data collection tool in the research to determine secondary school students' attitudes towards human rights. The scale consists of 21 items and is a five-point Likert type scale. The Cronbach Alpha internal consistency coefficient for the entire Human Rights Attitude Scale is 0.821. When the fit values of the scale are analyzed, it is understood that scale has an acceptable fit because RMSEA is 0.095, GFI is 0.85, AGFI is 0.81 and CFI is 0.90. Other compliance values are within good, excellent or acceptable limits. As a result of their study, the researchers stated that the Human Rights Attitude Scale can be used to determine the attitudes of secondary school students towards human rights (Ercan et al., 2015). Another data collection tool used in the research was personal information form. In the personal information form, there were questions about gender, frequency of reading books, monthly income of the family, daily time spent on the internet, favorite subject and gender of the social studies teacher.

In the analysis of the research data, data were coded and scored, taking into account the information in the personal information form and scale characteristics. The data were statistically processed in computer environment using SPSS Statistic 18 package program. Frequency, percentage, one-way variance analysis, t-test, arithmetic mean, standard deviation and Tukey HSD analysis were performed in accordance with the sub-problems of the research. “ $p < 0.05$ ” significance level was taken into account for all statistical analyses. Findings obtained as a result of the analyses were interpreted by expressing them in tables.

According to the research results; 1) There is a significant difference in secondary school students' attitudes towards human rights by gender. It has been observed that female students' attitudes towards human rights are higher than male students. 2) There is a significant difference in middle school students' attitudes towards human rights according to the frequency of reading books. It was observed that the attitudes of students reading daily books towards human rights were higher than those who never read books. 3) There is no significant difference in middle school students' attitudes towards human rights according to the family monthly income variable. 4) There is a significant difference in the attitudes of secondary school students towards human rights according to the frequency of daily internet access. It was observed that students who used the internet 1 hour a day had higher attitudes towards human rights than students who used it 4 hours a day or more. In other words, attitudes of students towards human rights who use the internet less are more positive than students who use the Internet more. 5) There is a significant difference in secondary school students' attitudes towards human rights according to their favorite subject variable. It is seen that the students who love social studies lesson have higher attitudes towards human rights than students who love

other lessons. 6) There is a significant difference in the attitudes of secondary school students towards human rights according to the gender variable of the social studies teacher who teach their class. The attitudes of the students taught by a female social studies teacher towards human rights are higher than those of the students taught by a male teacher. These findings obtained as a result of the research are similar to the results of the research in the literature, but there are also cases where they differ.

Based on the results of the research, one of the most important suggestions that can be made for the researchers who will study in this field is that, given that there may be many different variables that affect students' attitudes towards human rights, further research can be carried out by using different and higher number of variables.

Keywords: Social Studies, Human Rights, Human Rights Education, Student, Attitude.

Öz: İnsan hakları eğitimi, sosyal bilgiler öğretim programlarında yoğun bir şekilde ele alınmaya başlanmıştır. Demokratik standartların yükseltilmesinde ve bilinçli yurttaşın inşasında insan hakları eğitiminin önemi büyüktür. Ancak öğrencilerimizin insan haklarına karşı tutumlarının yeterince pozitif olup olmadığı soru konusudur. Bu bağlamda çalışmanın amacı ortaokul öğrencilerinin insan haklarına yönelik tutumlarını çeşitli değişkenler açısından incelemektir. Araştırmanın çalışma grubunu Sivas il merkezinde bulunan dört ortaokul kurumunda öğrenim görmekte olan 690 öğrenci oluşturmaktadır. Ortaokul öğrencilerinin insan haklarına yönelik tutumlarını inceleyen bu çalışmada veriler Ercan vd. (2015) tarafından geliştirilen 21 maddelik “İnsan Hakları Tutum Ölçeği” ve kişisel bilgi formu uygulanarak toplanmıştır. Veri toplama araçlarının uygulanmasından sonra elde edilen veriler SPSS Statistic 18 paket programı kullanılarak bilgisayar ortamında istatistiksel işleme tabi tutulmuş; verilerin frekans ve yüzde değerleri hesaplanmış, değişkenlerin durumuna göre aritmetik ortalama, standart sapma, bağımsız gruplar için t-testi, tek yönlü varyans analizi ve Tukey HSD testleri yapılmıştır. Yapılan analizlerle öğrencilerin insan haklarına yönelik tutumları farklı değişkenler açısından değerlendirilmiştir. Sonuç olarak; ortaokul öğrencilerinin insan haklarına yönelik tutumlarında cinsiyet, öğrencilerin kitap okuma sıklığı, günlük internete girme sıklığı, en sevdikleri ders ve sosyal bilgiler öğretmeninin cinsiyeti değişkenine göre farklılıklar gösterirken; aile aylık geliri değişkenine göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Bilgiler, İnsan Hakları, İnsan Hakları Eğitimi, Öğrenci, Tutum.

Giriş

İçinde bulunduğumuz yüzyılın ekonomik ve siyasi şartları, toplumsal değişim ve dönüşümleri, kültürel farklılıkları biz insanları bazı kavramların önemini anlamaya davet etmektedir. Bu kavramlardan biri de hiç şüphesiz ki insan haklarıdır.

İnsan hakları, insanlık onurunun gereği ve tüm insanların sadece insan olmalarından dolayı; din, dil, ırk, renk ve cinsiyet gibi durumlar bakımından hiçbir fark gözetmeksizin bütün bireylerin sahip olmaları gereken haklar bütünüdür (Uygun, 1996: 6). Bu haklar tarihi süreç içerisinde bir takım değişim ve dönüşümler neticesinde ortaya çıkmıştır. 1215 yılında İngiltere’de imzalanan *Magna Carta* ile kralın yetkileri ilk kez sınırlandırılmış; 1776 tarihli *Amerikan Bağımsızlık Bildirgesi* ile eşitlik, özgürlük, bağımsızlık vb. gibi hakların varlığı kabul edilmiş; 1789 Fransız İhtilali’nin ardından yayımlanan *Fransız İnsan ve Yurttaş Hakları Beyannamesi* insanların eşit ve özgür olarak yaşamaları gerektiğini, hiç kimsenin dini ve sosyal inançları bakımından kınanamayacağını tüm dünyaya duyurmuştur. I. ve II. Dünya Savaşlarının tüm insanlıkta yarattığı travmalar, büyük acılar ve insan haklarının ihlalleri gibi olumsuz sonuçlar insanca ve barış içerisinde yaşama ihtiyacını doğurmuştur. Bu durum neticesinde de Birleşmiş Milletler tarafından 10 Aralık 1948 tarihinde *İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi* ilan edilmiştir. Bu Bildirge insan haklarının zamanla uluslararası bir boyut kazanmasını ve bütün dünya ulusları tarafından kabul görülmesini sağlamıştır (Tanırlı, 2007: 1).

İnsan haklarının ruhunu eşitlik, özgürlük, saygı, sevgi ve barış gibi kavramlar oluşturmaktadır (Oğuşgil, 2008). İnsan hakları insanca ve hür yaşamak, onurlu bir hayat sürdürmek, insanlık adına barış ve huzuru sağlamak için insanın sırf insan olmasından ötürü sahip olduğu haklar bütünüdür (Blackstone, 1969; Donnelly, 2013; Kuçuradi, 1996; Shue, 1996). İnsan hakları dünyadaki her birey için eşit derecede geçerli ve önemlidir (Krause, 2019: 165). Bu haklar devredilemez, bölünemez ve vazgeçilemezdir. Nasıl ki insan olmayı bırakamayacağımız gibi bu hakları da kaybetmemiz söz konusu olamaz (Sohcot, 2012: 4). Kısacası insan hakları; baskıdan, zulümden ve istismardan kurtulmak adına tüm insanlar için geçerli evrensel, eşit ve geniş kapsamlı haklar bütünüdür (Donnelly, 2013; Ignatieff, 2003; Moyn, 2010). Bu hakları etkili bir şekilde kullanmak için söz konusu hakların neler olduğu iyi bilinmelidir. Bu da ancak etkili bir insan hakları eğitimi ile mümkündür (Karaman-Kepe nekçi, 2003: 283; Üste, 2007: 296). Çünkü insan haklarının eğitim yolu ile kazandırılması öncelikli ve etkin bir yoldur (Yeşilçayır, 2019: 29). Bu bağlamda insan hakları eğitimi, insan hakları kültürü yaratmayı amaçlayan bir süreçtir (Sounoglou & Michalopoulou, 2017: 55).

Günümüzde bu sürecin temelleri henüz ilköğretim seviyesinde iken atılmaktadır. Çünkü insana insan olmasından ötürü değer vermek ilköğretim sıralarında başlamaktadır. İlköğretim insan ilişkilerinin oluşmasını ve gelişmesini kapsayan bir dönemdir (Üste, 2007: 296). İlköğretim seviyesinde başlayan insan hakları eğitimi, ortaokul kademesine gelindiğinde diğer birçok dersin içeriği ile bütünleştirilerek verilmektedir. Böylece öğrenciler insan haklarının temel kavramlarını öğrenme, insan haklarının gerektirdiği davranış kalıplarını sergileme, sahip olduğu hakların farkına varma, insan haklarını savunabilme gibi birtakım kazanımlar elde eder. Ayrıca öğrenciler; yaşadıkları çevreye duyarlı olma, eleştirel düşünme, yaratıcılığını kullanma, doğru kararlar verme, sosyal katılım becerilerini geliştirme, toplumsal yaşamda aktif ve üretken olma gibi beceriler de kazanır (Sounoglou & Michalopoulou, 2017: 55). Kısacası bu dönemde verilen insan hakları eğitiminin amacı bireye sosyal yön verme ve yaşantı merkezli bir eğitim oluşturmaktır (Yeşil, 2004: 36).

İnsan hakları eğitiminin bir diğer amacı da öğrencilerin insan haklarına ilişkin olumlu tutum geliştirmelerini sağlamaktır. Çünkü insan hakları eğitimi sonucunda elde edilen davranışlar ancak bu alana yönelik olumlu tutumlar sayesinde gerçek yaşama geçirilebilir. Dolayısıyla bu alana ilişkin tutumlar ile söz konusu davranışların sergilenmesi arasında doğru bir orantı vardır (Karaman-Kepe nekçi, 1999: 214). Başka bir deyişle insan haklarını içselleştirmek, savunmak ve bu alanda farkındalık oluşturmak kişiliğin temel öğelerinden sayılan tutumlarla ilgilidir. Bu bakımdan bireylerde insan haklarına karşı olumlu tutum geliştirmek oldukça önemlidir (Kuzgun, 1981: 102). Çünkü insan hakları eğitimi sadece bilişsel süreçleri değil aynı zamanda tutum gibi duyuşsal özellikleri de kapsamaktadır (Karatekin vd., 2012: 2195). İnsan haklarına karşı gösterilen duyarlılık ve olumlu tutum günümüz toplumlarının en önemli gelişmişlik göstergelerindedir (Özbek, 2017: 365).

İnsan hakları eğitiminin bir çok bileşeni olmakla birlikte öğrenciler bu sürecin en önemli öğelerinden biridir. Çünkü öğrencilerin tutum ve davranışları söz konusu alandaki eğitimin niteliğini önemli derecede etkilemektedir. Bu nedenle insan hakları eğitiminin etkili bir şekilde yapılabilmesi için hedef kitle olan öğrenci tutumlarının bilinmesi büyük önem taşımaktadır. Bu hususla ilgili olarak Karaman-Kepe nekçi (1999)'ye göre de insan hakları eğitimine yön verecek olan öğrencilerin insan haklarına ilişkin tutumlarını ortaya koyacak araştırmalara ihtiyaç vardır.

İnsan haklarına ilişkin tutumların araştırıldığı çalışmalar incelendiğinde; Ven, Dreyer ve Pieterse (2000a) çalışmalarında, Güney Afrika'nın Johannesburg / Pretoria bölgesindeki Anglikan ve Katolik kiliselerine bağlı okullardaki 11. sınıf öğrencilerinin insan haklarına yönelik tutumlarını incelemişlerdir. Söz konusu araştırmada öğrencilerin sosyo-ekonomik haklara karşı olumlu tutumlar, medeni ve siyasi haklara karşı kararsız tutum, yargı haklarına karşı olumsuz tutumlara sahip oldukları tespit edilmiştir. Aynı yazarlar Ven, Dreyer ve Pieterse (2000b) tarafından bu

çalışmanın devamı olarak kabul ettikleri bir başka araştırmada ise öğrencilerin insan haklarına yönelik tutumlarının sosyal durumunu ele almışlardır. Cinsiyeti kadın olan, yerli bir dile sahip, eğitimleri yüksek ve iyi bir mesleği olan ebeveynler tarafından yetiştirilmiş öğrencilerin, insan haklarına karşı olumlu tutumlara sahip olduklarını ifade etmişlerdir. Atolagbe ve Otubanjo (1984) Nijerya'daki üniversite öğrencilerinin insan hakları konusundaki tutumlarını değerlendirmek için bir çalışma yapmışlardır. Bu araştırmaya göre öğrencilerin büyük bir kısmı Nijerya'da insan haklarının var olduğu kanaatindedir. Ayrıca araştırmada üniversite öğrencilerinin Nijerya'daki insan haklarından yararlanması ve savunulması için kurumsal, politik ve yasal fırsatlar konusunda oldukça olumlu bir değerlendirmeye sahip oldukları görülmektedir. Karatekin ve diğerleri (2012) sosyal bilgiler öğretmen adaylarının insan hakları eğitimine yönelik tutumlarını inceledikleri araştırmalarında kadın öğretmen adaylarının, branşını severek seçen öğretmen adaylarının ve insan hakları konularını önemseyip bu hususta günlük yaşamlarında bu konular üzerine konuşan öğretmen adaylarının insan hakları eğitimine yönelik tutumlarının olumlu düzeyde olduğu görülmüştür. İlgili araştırmada, sosyal bilgiler öğretmen adaylarının insan hakları eğitimine yönelik tutumlarının pozitif yönde olduğu tespit edilmiştir. Benzer bir araştırma da Çarıkçı ve Er (2010) tarafından yapılmış ve bu araştırmada genel olarak öğretmen adaylarının insan hakları eğitimine yönelik tutumları incelenmiştir. Söz konusu araştırmada öğretmen adaylarının insan hakları eğitimine yönelik tutumlarının olumlu olduğu ifade edilmiştir. Karaman-Kepenekçi (1999) eğitimcilerin insan haklarına yönelik tutumlarını ortaya koymak amacıyla yaptığı çalışmasında, eğitimcilerin insan haklarına yönelik tutumlarının olumlu olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Konuyla ilgili yapılan alanyazın araştırmaları sonucunda genellikle; öğretmenlerin insan haklarına yönelik tutumları, öğretmen adaylarının insan hakları eğitimine yönelik tutumları, üniversite öğrencilerinin insan haklarına yönelik tutumları ve lise öğrencilerinin insan haklarına yönelik tutumlarını inceleyen araştırmalara rastlanmıştır. Söz konusu her bir araştırmacının bu alana olumlu katkıları olmakla birlikte insan hakları eğitiminde kritik yaş olarak kabul edilen ortaokul seviyesindeki öğrencilerin insan haklarına yönelik tutumlarının incelendiği herhangi bir araştırmaya rastlanmamıştır. Oysa ki, bireylerde insan hakları farkındalığı ve bilincinin oluşturulması ancak küçük yaşlarda verilen insan hakları eğitimi ile mümkündür (Karagözoğlu, 2017: 66; Yeşilçayır, 2019: 28). İnsan hakları eğitiminin amacına ulaşması ve etkili bir şekilde verilmesi için, bu dönemdeki öğrencilerin bu alana ilişkin tutumlarının hangi yönde olduğunun bilinmesi önem arz etmektedir. Bu bağlamda araştırmacının amacı, ortaokul öğrencilerinin insan haklarına yönelik tutumlarını farklı değişkenler açısından incelemektir. Araştırmacının problem cümlesini “Ortaokul öğrencilerinin insan haklarına yönelik tutumları ne düzeydedir?” sorusu oluşturmaktadır. Çalışmanın problemine cevap arayabilmek için araştırmada aşağıdaki alt problemlere yer verilmiştir:

1. Ortaokul öğrencilerinin insan haklarına yönelik tutumları cinsiyete göre farklılaşmakta mıdır?
2. Ortaokul öğrencilerinin insan haklarına yönelik tutumları kitap okuma sıklığına göre farklılaşmakta mıdır?
3. Ortaokul öğrencilerinin insan haklarına yönelik tutumları ailelerinin gelir düzeyine göre farklılaşmakta mıdır?
4. Ortaokul öğrencilerinin insan haklarına yönelik tutumları günlük internete girme saatine göre farklılaşmakta mıdır?
5. Ortaokul öğrencilerinin insan haklarına yönelik tutumları en sevdikleri derse göre farklılaşmakta mıdır?
6. Ortaokul öğrencilerinin insan haklarına yönelik tutumları derse giren sosyal bilgiler öğretmeninin cinsiyetine göre farklılaşmakta mıdır?

Yöntem

Araştırmanın Deseni

Bu çalışma nicel araştırma yöntemlerinden betimsel tarama deseni ile yürütülmüştür. Tarama deseni; evrenden seçilen örneklem üzerinde yapılan çalışmalar yoluyla evren genelindeki görüş, eğilim ve tutumların nümerik ya da nicel olarak betimlenmesini sağlamaktadır. Araştırmacı örneklem üzerinden elde ettiği bilgilerle evren hakkında çıkarımlarda bulunabilir (Creswell, 2013: 155). Bundan dolayı bu çalışmanın amacına uygun olarak betimsel tarama deseni kullanılmıştır. Böylece ortaokul öğrencilerinin insan haklarına ilişkin tutumlarının betimlenmesi sağlanacaktır.

Araştırmanın Çalışma Evreni ve Örneklem

Araştırmanın çalışma evrenini Sivas Merkez ilçedeki resmi ortaokul kurumlarının 6., 7. ve 8. sınıflarında öğrenim görmekte olan öğrenciler oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemini ise 2014-2015 eğitim-öğretim yılında, Sivas ilindeki; Başöğretmen Atatürk Ortaokulu, Ziya Gökalp Ortaokulu, Kadı Burhaneddin Ortaokulu ve Mevlana Ortaokulu'nun 6., 7. ve 8. sınıflarında öğrenim görmekte olan 690 öğrenci oluşturmaktadır. 690 kişilik öğrenci grubunun 343'ü kız, 347'si ise erkektir. Araştırma örneklemini; ortaokul öğrencilerinden, nicel araştırma yöntemlerinde kullanılan rastgele örnekleme yoluyla seçilmiştir. Rastgele örnekleme olasılığa dayalı olan ve genelde iyi örneklem üreten bir tekniktir (Johnson & Christensen, 2012: 217). Bu örneklemede evrendeki bütün birimler örneğe alınma bakımında eşit ve bağımsız bir şansa sahiptir. Yani bütün bireylerin seçilme olasılığı aynı ve bireylerin seçimi birbirini etkilememektedir (Büyüköztürk vd., 2018: 88).

Tablo 1: Örneklem İlişkin Açıklayıcı Bilgiler

Okullar	Katılımcı	Cinsiyet		Toplam Örneklem İçindeki Yüzde
		Kız	Erkek	
Başöğretmen Atatürk Ortaokulu	260	134	126	%38
Ziya Gökalp Ortaokulu	300	145	155	%44
Kadı Burhaneddin Ortaokulu	65	30	35	%9
Mevlana Ortaokulu	65	34	31	%9
Toplam	690	343	347	%100

Veri Toplama Araçları

Araştırmada ortaokul öğrencilerinin insan haklarına ilişkin tutumlarını belirlemek amacıyla Ercan, Yaman ve Demir (2015) tarafından geliştirilen “*İnsan Hakları Tutum Ölçeği (İHTÖ)*” kullanılmıştır. Ölçek 21 maddeden oluşmaktadır ve tutum ölçeği likert tipi beş derecelidir.

İnsan Hakları Tutum Ölçeği'nin bütününe ilişkin Cronbach Alfa iç tutarlılık katsayısı 0.821'dir. Ölçeğin alt faktörlerden olan Eşitlik ve Temel Haklar Boyutunun Cronbach Alfa, güvenilirlik katsayısı; 0.733; Kişi Haklarına Saygı Boyutunun Cronbach Alfa, güvenilirlik katsayısı; 0.718; Yaşama Hakkına Saygı Boyutunun Cronbach Alfa, güvenilirlik katsayısı; 0.726; Siyasi Haklar Boyutunun Cronbach Alfa, güvenilirlik katsayısı ise; 0.666 olarak hesaplanmıştır. Bu sonuçlara göre İnsan Hakları Tutum Ölçeği'nin güvenilir bir ölçüm aracı olduğu söylenebilir (Ercan vd., 2015).

İnsan Hakları Tutum Ölçeği'nin uyum değerleri incelendiğinde RMSEA'nın 0.095 olması nedeniyle kabul edilebilir uyuma, GFI'nin 0.85 olması nedeniyle kabul edilebilir uyuma, AGFI'nin 0.81 olması nedeniyle kabul edilebilir uyuma, CFI'nin 0.90 olması nedeniyle kabul edilebilir

uyuma sahip olduğu anlaşılmaktadır. Diğer uyum değerleri de iyi, mükemmel ya da kabul edilebilir sınırlar içindedir. Araştırmacılar yaptıkları çalışmanın sonucunda, İnsan Hakları Tutum Ölçeği'nin ortaokullarda öğrenim gören öğrencilerin insan haklarına yönelik tutumlarını belirlemek amacıyla kullanılabileceğini belirtmişlerdir (Ercan vd., 2015: 226).

Araştırmada kullanılan bir diğer veri toplama aracı, araştırmacılar tarafından geliştirilen *kişisel bilgi formudur*. Kişisel bilgi formunda öğrencilerin; cinsiyeti, kitap okuma sıklığı, aile aylık geliri, internette geçirilen günlük süre, en sevilen ders ve sosyal bilgiler öğretmeninin cinsiyetine ilişkin sorular yer almaktadır. Bu soruların her biri kapalı uçlu sorular olup araştırmaya katılan öğrencilerden kendilerine uygun düşen seçeneği belirlemeleri istenmiştir.

Verilerin Analizi

Araştırma verileri, kişisel bilgi formundaki bilgiler ve ölçek özellikleri dikkate alınarak kodlanmış ve puanlanmıştır. Verilerin SPSS Statistic 18 paket programı kullanılarak bilgisayar ortamında istatistiksel işlemleri yapılmıştır. Araştırmanın alt problemlerine uygun olacak şekilde frekans, yüzde, tek yönlü varyans analizi, t-testi, aritmetik ortalama, standart sapma ve Tukey HSD analizleri yapılmıştır. Bütün istatistiksel işlemler için “ $p<0,05$ ” manidarlık düzeyi dikkate alınmıştır. Yapılan işlemlerin sonucunda elde edilen bulgular, tablolarla ifade edilerek yorumlanmıştır.

Bulgular ve Yorum

Bu bölümde, araştırmada elde edilen bulgular tablolar halinde verilerek yorumlanmıştır.

Birinci Alt Probleme İlişkin Bulgular

Tablo 2: Öğrencilerin İnsan Haklarına Yönelik Tutumlarının Cinsiyete Göre t-Testi Sonuçları

Cinsiyet	N	\bar{X}	Ss	t	p
Kız	343	86,98	11,99	7,076	,000
Erkek	347	79,84	14,37		

Tablo 2’de görüldüğü gibi cinsiyet değişkenine göre ortaokul öğrencilerinin insan haklarına yönelik tutum puanları arasında anlamlı bir farklılık bulunmaktadır (t değeri=7,076; $p=,000<,05$). Kız öğrencilerin insan haklarına yönelik tutum puanları ($\bar{x}=86,98$) erkek öğrencilere oranla ($\bar{x}=79,84$) daha yüksektir. Bu durumda öğrencilerin insan haklarına yönelik tutumları cinsiyete göre bir farklılık göstermektedir.

İkinci Alt Probleme İlişkin Bulgular

Tablo 3: Öğrencilerin Kitap Okuma Sıklığına Göre İnsan Haklarına İlişkin Tutum Puanlarının Betimsel İstatistik Sonuçları

Kitap Okuma Sıklıkları	N	\bar{X}	Ss
Günlük	195	86,09	13,08
Haftada Bir	314	84,00	12,80
Ayda Bir	119	81,87	13,52
Hiç	62	74,70	16,60
Toplam	690	83,39	13,70

Tablo 3'te kitap okuma sıklığı değişkenine göre öğrencilerin insan haklarına ilişkin tutum puanlarının aritmetik ortalamaları verilmiştir. Veriler incelendiğinde günlük kitap okuyan öğrencilerin ortalamalarının; haftada bir, ayda bir ya da hiç kitap okumayan öğrencilere oranla daha yüksek olduğu görülmektedir. Öğrencilerin kitap okuma sıklığı ile insan haklarına yönelik tutumları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farkın olup olmadığına ilişkin yapılan varyans analizi sonuçları Tablo 4'de verilmiştir.

Tablo 4: Öğrencilerin Kitap Okuma Sıklığına Göre İnsan Haklarına Yönelik Tutum Puanlarına İlişkin Anova Testi Sonuçları

Varyans Kaynağı	Kareler Top.	Sd	Kareler Ort.	F	p
Gruplar arası	6489,584	3	2163,195	12,067	,000
Gruplar içi	122975,193	686	179,264		
Toplam	129464,777	689			

Tablo 4 incelendiğinde ortaokul öğrencilerinin tutumlarının kitap okuma sıklığı değişkenine göre farklılaşp farklılaşmadığını tespit etmek için yapılan varyans analizi sonucunda, öğrencilerin kitap okuma sıklığı ile insan haklarına yönelik tutumları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark görülmektedir ($p=,000<,05$). Anlamlı farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek amacıyla yapılan Tukey HSD testi Tablo 5'de verilmiştir.

Tablo 5: Öğrencilerin Kitap Okuma Sıklığına Göre İnsan Haklarına Yönelik Tutum Puanlarına İlişkin Tukey HSD Testi Sonuçları

Anlamlı Farkın Olduğu Gruplar	Ortalama Fark	Standart Hata	p
Günlük - Hiç	11,38263	1,95209	,000
Günlük - Ayda Bir	4,21836	1,55747	,035
Haftada Bir - Hiç	9,29988	1,86072	,000
Ayda Bir - Hiç	7,16427	2,09709	,004

Tablo 5 incelendiğinde kitap okuma sıklığı değişkenine göre; günlük kitap okuyan öğrenciler ile hiç kitap okumayan öğrenciler arasında, günlük kitap okuyan öğrenciler lehine ($x=86,09$) anlamlı bir farklılık vardır ($p<,05$). Yine günlük kitap okuyan öğrenciler ile ayda bir kitap okuyan öğrenciler arasında, günlük kitap okuyanlar lehine ($x=86,09$) anlamlı bir farklılık vardır ($p<,05$). Ayrıca haftada bir kitap okuyan öğrenciler ile hiç kitap okumayan öğrenciler arasında, haftada bir kitap okuyan öğrenciler lehine ($x=84,00$) anlamlı bir farklılık görülmektedir ($p<,05$). Ayda bir kitap okuyan öğrenciler ile hiç kitap okumayan öğrenciler arasında, ayda bir kitap okuyan öğrenciler lehine ($x=81,87$) anlamlı bir farklılık vardır ($p<,05$). Araştırmada diğer alt boyutlar arasında ise anlamlı bir farklılık gözlemlenmemiştir. Ayrıca Tablo 3'te de gösterildiği gibi hiç kitap okumayan öğrencilerin tutum puanlarının ortalama değeri ($x=74,70$), ayda bir kitap okuyanların ortalama değeri ($x=81,87$), haftada bir kitap okuyanların ortalama değeri ($x=84,00$) iken günlük kitap okuyanların ortalama değeri ($x=86,09$)'dur. Bu durum kitap okuma sıklığı arttıkça öğrencilerin insan haklarına yönelik tutumlarında da olumlu yönde bir artışın olduğunu göstermektedir.

Üçüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular**Tablo 6:** Öğrencilerin Ailelerinin Aylık Gelirlerine Göre İnsan Haklarına Yönelik Tutum Puanlarına İlişkin Betimsel İstatistik Sonuçları

Aylık Gelir	N	\bar{X}	Ss
700 TL ve altı	59	80,44	14,81
710- 1500 TL	236	83,04	13,81
1510- 2000 TL	166	83,48	12,35
2010 TL ve üzeri	229	84,44	14,18
Toplam	690	83,39	13,70

Tablo 6’da ortaokul öğrencilerinin ailelerinin aylık geliri değişkenine göre insan haklarına ilişkin tutum puanlarının aritmetik ortalamaları verilmiştir. Veriler incelendiğinde aritmetik ortalamalarının birbirine yakın olduğu görülmektedir. Aritmetik ortalamaların aralarındaki farkın anlamlı olup olmadığına ilişkin yapılan varyans analizi sonuçları Tablo 7’de verilmiştir.

Tablo 7: Öğrencilerin Aile Gelir Düzeylerine Göre İnsan Haklarına İlişkin Tutum Puanlarının Anova Testi Sonuçları

Varyans Kaynağı	Kareler Top.	Sd	Kareler Ort.	F	p
Gruplar arası	797,704	3	265,901	1,418	,236
Gruplar içi	128667,073	686	187,561		
Toplam	129464,777	689			

Tablo 7 incelendiğinde ortaokul öğrencilerinin insan haklarına yönelik tutumlarının aile aylık geliri değişkenine göre farklılaşıp farklılaşmadığını tespit etmek için yapılan varyans analizi sonucunda öğrencilerin insan haklarına yönelik tutumları ile aile aylık gelirleri arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır ($p=,236>,05$).

Dördüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular**Tablo 8:** Öğrencilerin Günlük İnternete Girme Saatine Göre İnsan Haklarına İlişkin Tutum Puanlarının Betimsel İstatistik Sonuçları

İnternete Girme Sıklığı	N	\bar{X}	Ss
Hiç	188	82,86	12,97
1 saat	176	86,81	12,78
2 saat	129	84,07	13,37
3 saat	81	82,14	13,88
4 saat ve üzeri	116	79,17	15,23
Toplam	690	83,39	13,70

Tablo 8’de ortaokul öğrencilerinin günlük internete girme saatine göre insan haklarına yönelik tutum puanlarının aritmetik ortalamaları verilmiştir. Veriler incelendiğinde internette

günlük 1 saat vakit geçiren öğrencilerin ortalamalarının; günlük olarak hiç vakit geçirmeyen, 2 saat, 3 saat, 4 saat ve üzeri vakit geçiren öğrencilerin ortalamalarından daha yüksek olduğu görülmektedir. Öğrencilerin günlük internete girme sıklığı ile insan haklarına yönelik tutumları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farkın olup olmadığına ilişkin yapılan varyans analizi sonuçları Tablo 9’da verilmiştir.

Tablo 9: Öğrencilerin Günlük İnternete Girme Saatine Göre İnsan Haklarına Yönelik Tutum Puanlarına İlişkin Anova Testi Sonuçları

Varyans Kaynağı	Kareler Top.	Sd	Kareler Ort.	F	p
Gruplar arası	4362,290	4	1090,573	5,971	,000
Gruplar içi	125102,487	685	182,631		
Toplam	129464,777	689			

Tablo 9 incelendiğinde öğrencilerin internete girme sıklığı ile insan haklarına yönelik tutumları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark görülmektedir ($p=,000<,05$). Anlamlı farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek amacıyla yapılan Tukey HSD testi Tablo 10’da verilmiştir.

Tablo 10: Öğrencilerin Günlük İnternete Girme Saatine Göre İnsan Haklarına Yönelik Tutum Puanlarına İlişkin Tukey HSD Testi Sonuçları

Anlamlı Farkın Olduğu Gruplar	Ortalama Fark	Standart Hata	p
1 saat - Hiç	3,94548	1,41743	,044
1 saat - 4 saat ve üzeri	7,64009	1,61620	,000
2 saat - 4 saat ve üzeri	4,90511	1,72921	,038

Tablo 10 incelendiğinde günlük internete girme sıklığı değişkenine göre; internete günlük olarak 1 saat giren öğrenciler ile hiç girmeyen öğrenciler arasında, 1 saat giren öğrenciler lehine ($x=86,81$) anlamlı bir farklılık görülmektedir ($p<,05$). Yine internete günlük 1 saat giren öğrenciler ile 4 saat ve üzeri giren öğrenciler arasında, 1 saat giren öğrenciler lehine ($x=86,81$) anlamlı bir farklılık vardır ($p<,05$). İnternete günlük olarak 2 saat giren öğrenciler ile 4 saat ve üzeri giren öğrenciler arasında da, 2 saat giren öğrenciler lehine ($x=84,07$) anlamlı bir farklılık görülmektedir ($p<,05$). Araştırmada diğer alt boyutlar arasında ise anlamlı bir farklılık gözlemlenmemiştir. Ayrıca Tablo 8’de yer aldığı gibi internete günlük 1 saat giren öğrencilerin tutum puanlarının ortalama değeri ($x=86,81$) iken, 4 saat ve üzeri giren öğrencilerin ortalama değeri ($x=79,17$)’dir. Bu durum, internete günlük olarak daha az giren öğrencilerin insan haklarına ilişkin tutumlarının 4 saat ve üzeri giren öğrencilerin tutumlarından daha olumlu olduğunu göstermektedir.

Beşinci Alt Probleme İlişkin Bulgular**Tablo 11:** Öğrencilerin En Sevdikleri Derse Göre İnsan Haklarına İlişkin Tutum Puanlarının Betimsel İstatistik Sonuçları

Öğrencinin En Sevdiği Dersler	N	\bar{X}	Ss
Beden Eğitimi	125	78,77	14,24
İngilizce	63	83,53	14,55
Türkçe	147	85,62	13,41
Matematik	137	85,39	12,26
Fen Bilgisi	108	81,70	13,91
Sosyal Bilgiler	74	86,00	13,65
Diğer Dersler	36	82,16	12,29
Toplam	690	83,39	13,70

Tablo 11’de ortaokul öğrencilerinin en sevdikleri derse göre insan haklarına yönelik tutum puanlarının aritmetik ortalamaları verilmiştir. Veriler incelendiğinde sosyal bilgiler dersini seven öğrencilerin ortalamalarının; beden eğitimi, İngilizce, Türkçe, matematik, fen bilgisi ve diğer dersleri seven öğrencilerin ortalamalarından daha yüksek olduğu görülmektedir. Öğrencilerin en sevdikleri ders ile insan haklarına yönelik tutumları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farkın olup olmadığına ilişkin yapılan varyans analizi sonuçları Tablo 12’de verilmiştir.

Tablo 12: Öğrencilerin En Sevdikleri Derse Göre İnsan Haklarına Yönelik Tutum Puanlarına İlişkin Anova Testi Sonuçları

Varyans Kaynağı	Kareler Top.	Sd	Kareler Ort.	F	p
Gruplar arası	4812,742	6	802,124	4,395	,000
Gruplar içi	124652,034	683	182,507		
Toplam	129464,777	689			

Tablo 12 incelendiğinde öğrencilerin en sevdikleri ders ile insan haklarına yönelik tutumları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark görülmektedir ($p=,000<,05$). Anlamlı farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek amacıyla yapılan Tukey HSD testi Tablo 13’de verilmiştir.

Tablo 13: Öğrencilerin En Sevdikleri Derse Göre İnsan Haklarına Yönelik Tutum Puanlarına İlişkin Tukey HSD Testi Sonuçları

Anlamlı Farkın Olduğu Gruplar	Ortalama Fark	Standart Hata	p
Beden Eğitimi ile Sosyal Bilgiler	-7,22400	1,98150	,005
Beden Eğitimi ile Türkçe	-6,84985	1,64365	,001
Beden Eğitimi ile Matematik	-6,61816	1,67099	,002

Tablo 13 incelendiğinde en sevilen ders değişkenine göre; beden eğitimi dersini seven öğrenciler ile sosyal bilgiler dersini seven öğrenciler arasında, sosyal bilgiler dersini sevenler lehine ($x=86,00$) anlamlı bir farklılık görülmektedir ($p<,05$). Yine beden eğitimi dersini seven öğrenciler ile Türkçe dersini seven öğrenciler arasında, Türkçe dersini seven öğrenciler lehine ($x=85,62$) anlamlı bir farklılık vardır ($p<,05$). Beden eğitimi dersini seven öğrenciler ile matematik dersini seven öğrenciler arasında, matematik dersini seven öğrenciler lehine ($x=85,39$) anlamlı bir farklılık görülmektedir ($p<,05$). Araştırmada diğer alt boyutlar arasında ise anlamlı bir farklılık gözlemlenmemiştir. Ayrıca Tablo 11’de görüldüğü gibi sosyal bilgiler dersini seven öğrencilerin tutum puanlarının ortalama değeri ($x=86,00$) iken, beden eğitimi ($x=78,77$), İngilizce ($x=83,53$), Türkçe ($x=85,62$), matematik ($x=85,39$), fen bilgisi ($x=81,70$) ve diğer dersleri seven öğrencilerin tutum puanlarının ortalama değeri ($x=82,16$)’dır. Bu durum, sosyal bilgiler dersini seven öğrencilerin insan haklarına ilişkin tutumlarının daha olumlu olduğunu göstermektedir.

Altıncı Alt Probleme İlişkin Bulgular

Tablo 14: Öğrencilerin Derslerine Giren Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Cinsiyetleri İle İnsan Haklarına Yönelik Tutumları Arasındaki İlişkiyi Gösteren t- Testi Sonuçları

Öğretmenin Cinsiyeti	N	\bar{X}	Ss	t	p
Kadın	175	85,84	11,45	2,751	,006
Erkek	515	82,56	14,30		

Tablo 14 incelendiğinde sosyal bilgiler dersine giren öğretmenin cinsiyeti değişkenine göre ortaokul öğrencilerinin insan haklarına yönelik tutum puanları arasında anlamlı bir farklılık bulunmaktadır (t değeri=2,751; $p=,006 <,05$). Derslerine kadın öğretmen giren öğrencilerin insan haklarına yönelik tutum puanları ($\bar{X}=85,84$), derslerine erkek öğretmen giren öğrencilere ($\bar{X}=82,56$) oranla daha yüksektir. Bu durumda öğrencilerin insan haklarına yönelik tutumları sosyal bilgiler öğretmenin cinsiyetine göre bir farklılık göstermektedir.

Sonuç ve Tartışma

Bu araştırma ile ortaokul öğrencilerinin insan haklarına yönelik tutumlarının belirlenmesi amaçlanmıştır. Bu doğrultuda ortaokul öğrencilerinin; cinsiyeti, kitap okuma sıklıkları, aile gelir durumları, internette geçirilen günlük süre, en sevdikleri ders ve sosyal bilgiler öğretmenlerinin cinsiyeti gibi değişkenler ile insan haklarına yönelik tutumları arasında anlamlı bir ilişkinin olup olmadığı yordanmıştır.

Araştırmanın birinci alt problemiyle ilişkili olarak, ortaokul öğrencilerinin insan haklarına yönelik tutumlarında cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir farklılık bulunmaktadır. Kız öğrencilerin insan haklarına yönelik tutumlarının erkek öğrencilere oranla daha yüksek olduğu görülmüştür. Bu sonuç alanyazındaki ilgili araştırmalar ile benzerlik göstermektedir. Ven, Dreyer ve Pieterse (2000b) Güney Afrika’nın Johannesburg / Pretoria bölgesindeki Anglikan ve Katolik kiliselerine bağlı okullardaki 11. sınıf öğrencilerinin insan haklarına yönelik tutumlarının sosyal durumunu belirlemek için yaptıkları araştırmada, cinsiyeti kadın olan öğrencilerin insan haklarına karşı daha olumlu tutumlara sahip oldukları sonucuna ulaşmışlardır. Karatekin ve diğerleri (2012) sosyal bilgiler öğretmen adaylarının insan hakları eğitimine yönelik tutumlarını incelemişler ve araştırmalarının sonucunda kadın öğretmen adaylarının erkek öğretmen adaylarına göre insan hakları eğitimine yönelik tutumlarının olumlu düzeyde olduğu bulgusuna ulaşmışlardır. Benzer bir araştırma da Çarıkçı ve Er (2010) tarafından yapılmış ancak söz konusu araştırmada cinsiyet değişkeni ile insan hakları eğitimine yönelik tutumlar arasında anlamlı bir fark görülmemektedir.

Yapılan çalışmalarda genel olarak insan haklarına yönelik olumlu tutumlar kadınlar lehinde bir eğilim göstermektedir.

Araştırmanın ikinci alt problemiyle ilişkili olarak, ortaokul öğrencilerinin insan haklarına yönelik tutumlarında kitap okuma sıklığı değişkenine göre anlamlı bir farklılık bulunmaktadır. Günlük kitap okuyan öğrencilerin insan haklarına yönelik tutumlarının hiç kitap okumayan öğrencilere oranla daha yüksek olduğu görülmüştür. Demir ve Bozbek (2014) tarafından yapılan bir çalışmada öğrencilerin “Vatandaşlık ve Demokrasi Eğitimi” dersine yönelik tutumları incelenmiş ve araştırma sonucunda kitap okuma sıklığı ile öğrenci tutumları arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. İlgili çalışmada kitap okuma sıklığı arttıkça öğrencilerin tutumlarında da olumlu yönde bir artışın olduğu gözlemlenmiştir. Araştırmada böyle bir karşılaştırmanın yapılmasının nedeni, 2015/2016 eğitim- öğretim yılındaki son düzenlemeye kadar, insan hakları eğitiminin “Vatandaşlık ve Demokrasi Eğitimi” dersi kapsamında yapılıyor olmasıdır. Bu sonuçlar, kitap okuma sıklığı ile insan haklarına yönelik olumlu tutumlar arasında bir ilişkinin olduğunu göstermektedir.

Araştırmanın üçüncü alt problemiyle ilişkili olarak, ortaokul öğrencilerinin insan haklarına yönelik tutumlarında aile aylık geliri değişkenine göre anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır. Özbek (2017) tarafından yapılan bir çalışmada da öğrencilerin aile aylık gelirlerinin insan hakları konusunda herhangi bir etki yaratmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Ancak Ven, Dreyer ve Pieterse (2000b) araştırmalarında aile geliri yüksek olan öğrencilerin insan haklarına yönelik tutumlarının daha olumlu olduğu sonucuna ulaşmıştır. Benzer bir sonuç da Demir ve Bozbek (2014) tarafından yapılan çalışmada gözlemlenmektedir. Söz konusu çalışmada, aile aylık gelirin öğrenci tutumları üzerinde etkili olduğu bulgusuna ulaşılmıştır.

Araştırmanın dördüncü alt problemiyle ilişkili olarak, ortaokul öğrencilerinin insan haklarına yönelik tutumlarında günlük internete girme sıklığı değişkenine göre anlamlı bir farklılık bulunmaktadır. İnternete günlük 1 saat giren öğrencilerin insan haklarına yönelik tutumlarının günlük 4 saat ve üzeri giren öğrencilere oranla daha yüksek olduğu görülmüştür. Başka bir ifadeyle internete daha az giren öğrencilerin insan haklarına yönelik tutumları internete daha çok giren öğrencilerin tutumlarından daha olumludur. Demir ve Bozbek (2014) de yaptıkları çalışmada benzer bir sonuca ulaşmıştır. Araştırmanın sonucuna göre günlük internete hiç girmeyen öğrencilerin tutumları, günlük 6 saat ve üzeri internette vakit geçiren öğrencilerin tutumlarına göre daha olumludur. Bu bağlamda kontrolsüz ve bilinçsiz internet kullanımı öğrencileri bilişsel, duyuşsal ve psikolojik olarak etkilemektedir. İnterneti bilinçli olarak kullanan öğrencilerde sorumluluk duygusu gelişmekte ve bazı konulardaki hassasiyetleri artmaktadır. Ancak günümüzde bu yaşlardaki çocukların interneti daha çok oyun amaçlı kullandıkları varsayırsa bu sonucun çıkması oldukça manidardır. Konuyla ilgili yapılan çalışmalarda Günel, Turhal ve İmal (2011) bu yaş grubundaki öğrencilerin interneti çoğunlukla oyun amaçlı kullandıkları, Ersoy ve Yaşar (2003) tarafından yapılan çalışmaya göre de öğrencilerin interneti genellikle eğlence amaçlı kullandıkları sonucu ortaya çıkmıştır. Sonuç olarak bütün bu bulgular, bu yaş grubundaki öğrencilerin interneti genellikle bilinçsiz olarak kullandıklarını ve kullanım alışkanlıklarının insan hakları gibi hassasiyet gerektiren konu üzerindeki etkisini de göstermektedir.

Araştırmanın beşinci alt problemiyle ilişkili olarak, ortaokul öğrencilerinin insan haklarına yönelik tutumlarında en sevdikleri ders değişkenine göre anlamlı bir farklılık bulunmaktadır. Sosyal bilgiler dersini seven öğrencilerin insan haklarına yönelik tutumlarının diğer dersleri seven öğrencilere oranla daha yüksek olduğu görülmüştür. İnsan haklarının sosyal bilgiler dersinin de konusu olması bakımından bu sonuç oldukça manidardır. Karatekin ve diğerleri (2012) tarafından yapılan çalışmada, sosyal bilgiler öğretmen adaylarından branşını seven öğrencilerin insan hakları eğitimine yönelik tutumlarının branşını sevmeyen öğrenci tutumlarından daha olumlu olduğu ifade edilmiştir.

Araştırmanın altıncı alt problemiyle ilişkili olarak, ortaokul öğrencilerinin insan haklarına yönelik tutumlarında derslerine giren sosyal bilgiler öğretmeninin cinsiyeti değişkenine göre anlamlı bir farklılık bulunmaktadır. Kadın sosyal bilgiler öğretmeni tarafından okutulan öğrencilerin insan haklarına yönelik tutumları, erkek öğretmen tarafından okutulan öğrenci tutumlarına oranla daha yüksektir. Araştırmada böyle bir değişkenin kullanılmasının nedeni daha önce de belirtildiği gibi insan hakları eğitiminin geçmiş yıllarda “Vatandaşlık ve Demokrasi Eğitimi” dersi kapsamında yapılıyor olması ve bu dersin öğretmenin de sosyal bilgiler öğretmeni olması bakımından böyle bir değişkenin kullanılması uygun görülmüştür. Ergin (2006) çalışmasında sosyal bilgiler dersine giren öğretmenin cinsiyeti ile öğrenci tutumları arasında anlamlı bir ilişkinin olduğunu belirtirken, Demir (2010) araştırmasında öğretmen cinsiyeti ile öğrenci tutumları arasında anlamlı bir ilişkinin olmadığını ancak kadın öğretmenler tarafından okutulan öğrenci tutumlarının erkek öğretmenler tarafından okutulan öğrenci tutumlarından daha yüksek olduğunu ifade etmiştir.

Ortaokul öğrencilerinin insan haklarına yönelik tutumlarını farklı değişkenler açısından araştırmayı amaçlayan bu çalışmanın sonuçlarından yola çıkarak şu öneriler yapılabilir.

Milli Eğitim Bakanlığına Yönelik Öneriler

1. Bakanlığın 2015/2016 eğitim-öğretim döneminde yaptığı son düzenlemeyle birlikte, insan hakları eğitimi ilköğretim 4. sınıflarda bir ders olarak verilmektedir. İnsan hakları eğitiminin amaçlarına ulaşması bakımından bu dersin aynı zamanda ortaokul kademesinde de bir ders olarak okutulması gerekmektedir.

2. Ders kitaplarında, öğrencilerde insan haklarına dair olumlu tutum oluşturacak etkinliklere daha fazla yer verilmelidir.

3. Öğrenciler arasında insan hakları kültürünün yerleşmesi için, uygulamaya yönelik okul dışı faaliyetlerin desteklenmesi faydalı olacaktır.

Bu Alanda Çalışma Yapacak Olan Araştırmacılara Yönelik Öneriler

Öğrencilerin insan haklarına yönelik tutumlarını etkileyen birçok farklı değişkenin olabileceği düşünüldüğünde, değişkenler farklılaştırılarak ve artırılarak bu tür çalışmalar yapılabilir.

Kaynakça

- Atolagbe, E., & Otubanjo, F. (1984). Attitudes of Nigerian college students towards fundamental human rights. *Social Behavior and Personality: An International Journal*, 12(1), 91-96. <https://doi.org/10.2224/sbp.1984.12.1.91>
- Blackstone, W. T. (1969). *Human rights, equality and education, education and ethics*. (Edit. W. T. Blackstone and G. L. Newsome). University of Georgia Press.
- Büyükoztürk, Ş., Çakmak, E. K., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. & Demirel, F. (2018). *Eğitimde bilimsel araştırma yöntemleri*. Pegem Akademi.
- Creswell, J. W. (2013). *Araştırma deseni* (Çev. Edt. Selçuk Beşir DEMİR). Eğiten Kitap.
- Çarıkcı, S., & Er, K. O. (2010). Balıkesir üniversitesi Necatibey eğitim fakültesinde öğrenim gören öğretmen adaylarının insan hakları eğitimine yönelik tutumları. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 13(24), 54-69.
- Demir, A. (2010). *İlköğretim II. kademe öğrencilerinin sosyal bilgiler dersine ilişkin tutumları ile akademik başarıları arasındaki ilişki (Şanlıurfa İli Örneği)* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Harran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Demir, S. B., & Bozбек, M. (2014). Ortaokul 8. sınıf öğrencilerinin vatandaşlık ve demokrasi dersine yönelik tutumlarının farklı değişkenler açısından incelenmesi. *Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, (27), 51-75.
- Donnelly, J. (2013). *Universal human rights in theory and practice* (Third Edition). Ithaca: Cornell University Press.
- Ercan, R., Yaman, T., & Demir, S. B. (2015) Human rights attitude scale: A validity and reliability study. *Journal of Education and Training Studies*, 3(6), 220-231. <https://doi.org/10.11114/jets.v3i6.1031>
- Ergin, A. (2006). *İlköğretim öğrencilerinin sosyal bilgiler dersine ilişkin tutumları* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ersoy, A., & Yaşar, Ş. (2003). İlköğretim 4. ve 5. sınıf öğrencilerinin internet kullanma durumları. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 1(4); 401- 425.
- Günel, A., Turhal, Ç. Ü., & İmal, N. (2011). İlköğretim öğrencileri arasında internet kullanımının incelenmesine yönelik anket çalışması. 4. Ağ ve Bilgi Güvenliği Sempozyumu, Ankara, Türkiye.
- Ignatieff, M. (2003). *Human rights as politics and idolatry*. Princeton: Princeton University Press.
- Johnson, B., & Christensen, L. (2012). *Educational research: Quantitative, qualitative, and mixed approaches*.
- Kaçuradi, İ. (1996). *İnsan haklarının felsefi temelleri*. Türkiye Felsefe Kurumu.
- Karagözoğlu, N. (2017). İnsan hakları eğitiminde gazetelerden yararlanma. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 3(18), 64-79.
- Karaman-Kepenekçi, Y. (1999). Eğitimcilerin insan haklarına yönelik tutumları. *Ankara University Educational Sciences Faculty Journal*, 32(1), 213-227.
- Karaman-Kepenekçi, Y. (2003). İlköğretimde insan hakları ve sorumluluk eğitimi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*. 34, 280-299.
- Karatekin, N., Kuş, Z., Merey, Z., & Sönmez, Ö. F. (2012). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının insan hakları eğitimine yönelik tutumları. *Turkish Studies*, 7(4), 2193-2207.
- Krause, M. (2020) Prioritization in human rights NGOs: The role of intra-organizational units of planning. *Journal of Human Rights*, 19(2), 168-182. <https://doi.org/10.1080/14754835.2019.1647101>
- Kuzgun, Y. (1981). İnsan hakları ve eğitim. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 14(1), 101-108.
- Moyn, S. (2010). *The last utopia: Human rights in history*. Mass.: Harvard University Press.
- Oğuşgil, V. A. (2008). *Bir Avrupa Birliği değeri olarak ilköğretim okullarında insan hakları eğitimi* [Yayımlanmamış doktora tezi]. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Özbek, R. (2017). Vatandaşlık ve insan hakları eğitimi ders amaçlarının gerçekleşme düzeyi. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18(1), 359-371.
- Shue, H. (1996). *Temel hakların evrenselliği*. Türkiye Felsefe Kurumu.
- Sohcot, S. (2012). " The world as it could be" Human rights education program: Curriculum and resource guide for teachers & organization leaders. *Online Submission*.

- Sounoglou, M., & Michalopoulou, A. (2017). Early childhood education curricula: Human rights and citizenship in early childhood education. *Journal of Education and Learning*, 6(2), 53-68. <http://dx.doi.org/10.5539/jel.v6n2p53>
- Tanırlı, H. (2007). *Demokrasi ve insan hakları eğitimi ile ilgili konuların ilköğretim kurumlarında okutulmakta olan ders kitapları içerisindeki yerinin incelenmesi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Uygun, O. (1996). *Türkiye’de demokrasi ve insan hakları*. İnsan Hakları Araştırma ve Derleme Merkezi. TODAİE Yayınları.
- Üste, R. B. (2007). İnsan hakları eğitimi ve ilköğretimdeki önemi. *Ege Akademik Bakış Dergisi*, 7(1), 295-310.
- Ven, J.A., Dreyer J.S., & Pieterse H.J.C. (2000a). Attitudes towards human rights among south African youth. *Religion and Theology*, 7(2), 111-141. <https://doi.org/10.1163/157430100X00342>
- Ven, J.A., Dreyer J.S., & Pieterse H.J.C. (2000b). Social location of attitudes towards human rights among South African youth. *Religion and Theology* 7(3), 249-283. <https://doi.org/10.1163/157430100X00180>
- Yeşil, R. (2004). İnsan hakları ve demokrasi eğitiminde yöntem. *G.Ü. Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 5(1), 35-41.
- Yeşilçayır, C. (2019). Felsefi bağlamda insan hakları eğitimini yeniden düşünmek. *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (17), 21-44.